

Ystävyys ja avunanto

Eero Marttinen: *Hiljaisen hymyn mies: Veikko Huovisen elämä*. Helsinki: Into, 2018, 342 s.

Pitkänlinjan kulttuuritoimittaja Eero Marttisen kirja Veikko Huovisesta ilmestyi vuonna 2018. Marttinen seurasi Huovisen kirjailijanuraa tiiviisti 1960-luvulta alkaen ja tunsikin kirjailijan henkilökohtaisesti. Kirjan taustalla onkin siten vankka asiantuntemus ja aineisto, joka koostuu Marttisen omista kirjoituksista ja haastatteluista sekä Huovisen arkistoista. Voikin sanoa, että Marttinen tietää Veikko Huovisesta kaiken mikä tiedettävissä on.

Marttisen henkilökuva asettuu Huovista tarkastelevan kirjallisuuden jatkumolle, joka koostuu Arto Seppälän (1975) haastattelukirjasta, Tero Liukosen (1997) tutkimuksesta, sekä Panu Rajalan (2012) elämäkerrasta. Tässä yhteydessä ei sovi unohtaa vaikutusvaltaisinta Huovisesta kirjoittajaa eli Veikko Huovista itseään, joka kuitenkin julkaisi kaksi päiväkirjamuotoista näkemyksiään ja kirjailijantointaan ruotivaa teosta (1976; 1994), omaelämäkerran *Muina miehinä* (2001) ja samoin elämäkerrallisen *Pojan kuoleman* (2007). Tiedämme siis Huovisen näkemyksistä ja elämäkulusta valmiiksi varsin paljon. Tätä taustaa vasten Huovisen tuotantoa koskevaa tutkimusta voi sen sijaan pitää ohuenlaisena.

Marttisen kirjan ansiot ovat vankka tutkimuskohdetta koskeva asiantuntemus ja osittain uudet aineistot kuten Huovisen sisarusten haastattelut. Vakuuttava on myös Huovisen sijoittaminen kirjalliseen traditioon Aleksis Kiven, Ilmari Kiannon ja Pentti Haanpään seuraan. Kerronnaltaan *Hiljaisen hymyn mies* voisi olla ryhdikkäämpi: aineiston runsaus kääntyy itseään vastaan siinä mielessä, että varsinkin vanhojen lehtijuttujen ja haastattelujen sijoittaminen tekstiin tekee siitä katkonaista. Oudoin piirre Marttisen kirjassa on sen kohteeseensa hakema läheisyys, josta kuitenkin ei muodostu erityisen intiimiä tai näkemyksellistä. Ajoittain Marttinen vaikuttaa kirjoittavan enemmän itsestään kuin Huovisesta, mikä ei välttämättä edes olisi puute, ellei siihen sisältyisi niin voimallista pyrkimystä kirjailijan jälkimaineen hallinnointiin.

Marttisen kirjaa jäsentää ystävyys kirjan aiheeseen, Veikko Huoviseen. Tämä ystävyys saa usein maineen puolustamisen sävyn. Tunnontarkasti Marttinen käy läpi Huovisen kirjailijanurallaan kokemat kolhut ja vääryydet. Kuten kirjailijan oma luonnehdinta itsestään harmaana ja konservatiivisena poroporvarina vihjaa, eivät nuo ammatilliset kolhut olleet kovin vakavia. Voikin sanoa, että ammattikirjailijana Huovinen oli poikkeuksellisen menestyksekkäs. Sen sijaan Huovisen herkkänahkaisuus suhteessa kritiikkiin, määritelmiin ja kaikenlaiseen asemointiin suhteessa kirjallisuusinstituutioon oli suorastaan huomiota herättävää. Tätä piirrettä Marttinen työstää ystävyuden nimissä. Mutta lajina on puolustuspuhe ja sen sävynä katkeruus; kumpaankaan ei

oikeastaan olisi aihetta. Jos itse tohtisin tehdä Huovisesta kirjan, saattaisinkin tarttua satiirikon huomiota herättävimpään piirteeseen kuin pilapiirtäjä isoon nenään, ja rakentaa kertomusta liioittelemalla näkyviin hieman syrjäänvetäytyvän kirjailijan tavattoman herkkyuden ihmisten puheille. Tämä on vähintäänkin toinen puoli sille terävyydelle, jolla Huovinen aikansa ilmiöihin ja kieleen tarttui ja josta hänen lyhyet erikoisensa, satiirinsa ja muutkin kertovat tekstit saavat ominaislaatunsa.

Vääryyden teema liittyy toisaalta läheisesti ystävyteen ja vihollisuuteen ja olisi voinutkin toimia Huovisen kirjailijan taivalta jäsentäneiden kiistojen tunnistamisen välineenä. Näitä ovat vähintäänkin kansankuvauksen ja modernismin vastakkainasettelu Huovisen varhaisemman tuotannon osalta, hyvinvointivaltion rakentamiseen ja Urho Kekkosen presidenttiyteen liittyvä yhteiskunnallinen ja poliittinen satiiri, sekä tulkinnat viiksimies-trilogian vakavakoomisuudesta eli oliko niissä kyse humoristin huonosta mausta vai taidokkaista valta-analyyseistä. Toki Marttinen tuo nämä kiistat esiin, mutta sen sijaan että kysyisi mistä niissä oli kyse, rakentaa hän tarinaa, jossa ystävä Veikko on sankari ja hänen kriitikkonsa konnia tai vähintäänkin epäilyttäviä henkilöitä. Huoviseen kohdistuneen kritiikin ja hänen tuotantoaan koskevien kiistojen tematisointi olisi avannut isompia ja yleisesti kiinnostavampia aiheita, kuten kamppailu erilaisten kirjallisuuskäsitysten välillä tai kulttuurisen vallan maantieteellinen jakautuminen. Kysymällä miksi kirjallinen julkisuus toimi niin kuin toimi, tai miksi Huovinen päätyi omanlaiseensa asemaan suhteessa kirjallisuusinstituutioon, aiheesta olisi saanut irti enemmän. Nämä ristiriidat ovat oleellisia sikäli, että ne selittävät paljon Huovisen kirjailijanroolia, ainakin siltä osin kuin hän oli satiirikko.

Mihin kuviteltu vääryys sitten liittyy? Kunnianhimoon ja tunnustuksen kaipuuseen? Kenties. Alueellisiin kulttuurihierarkioihin? Aivan varmasti. Joka tapauksessa tekijän kuoleman jälkeisessä tilanteessa olisi syytä ottaa etäisyyttä henkilöön ja suunnata huomio Huovisen tuotantoon. Marttinen käyttää Huovisesta nimitystä kansalliskirjailija. Tulkitsen luonnehdinnan pyrkimykseksi kirjailijan kohottamisen tietynlaiseen statukseen. En tiedä, onko Suomen kirjallisuudessa muita kollektiivista tajuntaa määrittäneitä kansalliskirjailijoita kuin tienavaaja Kivi ja kansakunnan historian merkityksellistäjä Väinö Linna. Joka tapauksessa pidän Huovista kirjailijana liian moniulotteisena ja vetäytyvänä kansalliskirjailijan viittaana.

Huovinen ei ollut näkemyksiltään tai ajattelultaan mikään paikalliskirjailija tai regionalisti. Kirjailijanuransa aikana hän oli esillä nimenomaan silloisessa kansallisessa julkisuudessa, missä kirjallisuudella ja kirjailijoilla oli arvovaltainen asema. Tässä erityisessä mielessä Huovisen luonnehtiminen ”kansalliskirjailijaksi” olisikin ymmärrettävää. Samasta syystä Huovisesta muodostui alueellisesti merkittävä kirjailija kulttuuriselta arvovallaltaan köyhässä Kainuussa. Asetelman tunnistaminen selittää myös kainuusti-nimityksen sisältä-

män loukkauksen: sillä manattiin menestynyttä nuorta kirjailijaa kansallisesta julkisuudesta takaisin ”paikalleen maakuntasarjaan”.

Marttinen ylistää kirjassaan Huovisen kielellisiä kykyjä, mutta niiden selitykseksi näyttää riittävän oletamus kirjailijan poikkeuksellisuudesta eli neroudesta (esim. 9). Tässä suhteessa etsisin kuitenkin selitystä kirjailijan kielikokemuksesta ja niistä tekijöistä, jotka hänen kohdallaan kävivät yksiin. Huovisella ne olivat perehtyneisyys kainuulaiseen kansanomaiseen puhekulttuuriin ja toisaalta tilaisuus opilliseen sivistykseen ja lukeneisuuteen. Kielikokemus tarjosi perspektiivin Huovisen elämän ja kirjallisen uran aikana tapahtuneeseen valtavaan nopeaan kulttuurin ja yhteiskunnan murrokseen, minkä taustaa vasten kirjailijan yhteiskuntakritiikki ja konservatiivisuus on hyödyllistä ymmärtää. Kansanomainen kieli toimi Huovisella eräänlaisena julkisen puheen valheenpaljastimena. Kuitenkin virkamiehen poikana, metsänhoitajana ja kirjailijana Huovinen tunsu eronsa kansaan, oli siihen nähden herraskainen elämä. Tämä jännite ja kirjailijan kielikokemuksessa elävä ristiriita on Huovisella hyvin selkeä ja myös luova. Kirjailijana Huovinen otti osaa kulttuuriseen ”herrasteleluun” (vrt. Pylkkö 2009, 64), mutta otti siihen myös tarkkanäköistä ja kielellisesti herkkää etäisyyttä.

Poliittisesti tämä tuli esiin kirjallisten kiistojen ohella Huovisen päätymisessä satiirikoksi, jonka kohteina olivat kylmän sodan oloissa akuutti sodan ja rauhan tematiikka, hyvinvointivaltiolle ominainen yhteiskuntakehitys sekä presidentti Kekkonen julkinen rooli. Tässä suhteessa katson Huovisen harjoittaneen kirjallisuuden politiikkaa (Sirviö 2015; vrt. Rancière 2009), mikä lyhyesti tarkoittaa yhteiskuntajärjestykseen kohdistuvan erimielisyyden ilmaisemista kirjallisuuden keinoilla ja kirjallisuudessa. Muutoin olen samaa mieltä kuin Marttisen kirjassaan lainaama Jukka Kemppinen, jonka mukaan ”Huovinen oli Suomen epäpoliittisin kirjailija” (258). Tähän sopii huonosti tapa, jolla Marttinen paheksuu Kekkonen vastausta *Rasvamaksan* (1973) satiireihin Liimataisen nimimerkillä julkaistun (kirjallisesti oivallisen) pakinan muodossa, kun hän samanaikaisesti pyrkii pönkittämään Huoviselle rakentamaansa arvovaltaa liittämällä kirjaansa presidentti Niinistön tarpeettoman haastattelun. Siinä missä Rajala (2012, 59) vihjaili Huovisen (soinilaisesta) perussuomalaisuudesta, tekee Marttinen ystävästään kokoomuslaista ”Jäsenkirja-Järstää” (vrt. Huovinen 1973, 92).

Marttinen kysyi haastattelussa Huoviselta, ja kysyy kirjassaan (187), ”omiiko aikanaan joku leiri joskus tulevaisuudessa Veikko Huovisen”? Mielestäni tällainen pyrkimys sisältyy Marttisen kirjaan itseensä. Huovinen itse arveli, että tällainen leiri voi olla keskitysleiri (mp.), mutta Marttisen kirjan perusteella se näyttäisi olevan oikeistokonservatiivisten vanhusten leiri. Yksinomaan sen suosioon sulkeutuminen merkitsee kirjailijalle ja hänen tuotannolleen varmaa kuolemaa. Tästä syystä kirjailijan maineen kannalta avuliaampaa olisi korostaa hänen tuotantonsa monipuolisuutta ja tulkinnanvaraa kuin kirjailijan henkilökohtaisten näkemysten sulkemaa merkityshorisonttia. Itse olen paasannut

Huovisesta satiirikkona, mutta on hän paljon muutakin. Väitän, että Huovisen tuotanto soveltuisi erinomaisesti esimerkiksi suomalaisen modernisaation, hyvinvointivaltion ja kulttuurin murroksen tarkasteluun. Samoin aineksia olisi ekokriittiseen luentaan yhteiskunnan luontosuhteesta. Leirittämistä en suosittelen.

Heikki Sirviö

Kirjallisuus

- Huovinen, Veikko 1973. *Rasvamaksa*. Helsinki: WSOY.
- Huovinen, Veikko 1976. *Humusavotta: Kirjailijan päiväkirja 1974–75*. Helsinki: Otava.
- Huovinen, Veikko 1994. *Viime talvi: Arvokeskustelua*. Helsinki: WSOY.
- Huovinen, Veikko 2001. *Muina miehinä: Kirjailijan muistelmia*. Helsinki: WSOY.
- Huovinen, Veikko 2007. *Pojan kuolema*. Helsinki: WSOY.
- Liukkonen, Tero 1997. *Veikko Huovinen: Kertoja, veitikka, toisinajattelija*. Helsinki: SKS.
- Pylkkö, Pauli 2009. *Luopumisen dialektiikka*. Taivassalo: Uuni.
- Rajala, Panu 2012. *Hirvuisen humoristi: Veikko Huovisen satiirit ja savotat*. Helsinki: WSOY.
- Rancière, Jacques 2011. *The Politics of Literature*. Cambridge: Polity Press.
- Seppälä, Arto 1975. *Ajatus on hiirihaukka: Veikko Huovinen, humoristi*. Helsinki: WSOY.
- Sirviö, Heikki 2015. *Valtiomuutos ja satiirin pohjoinen ulottuvuus*. Oulu: Nordia Geographical Publications 44(1).